

ЖИТТЯ В ІМ'Я НАУКИ ТА УКРАЇНИ

(2.02-180 років від дня народження Івана Пулюя (1845-1918),
фізика, електротехніка, винахідника, педагога, перекладача,
громадського діяча)

“...Нема більшого гонору для інтелігентного чоловіка, як берегти свою і національну честь та без нагороди вірно працювати для добра свого народу, щоб забезпечити йому красшу долю”.

Іван Пулюй.

Народився Іван Павлович Пулюй 2 лютого 1845 року в маленькому містечку Гримайлів (населений пункт Королівства Галичини та Володимирії Австрійської імперії, нині це с.м.т. Чортківського району Тернопільської області) в релігійній родині греко-католиків. Родина Пулюя була заможною. Батько Івана - освічений греко-католик Павло Пулюй - впродовж 1861-1865 років був бургомістром Гримайлова. Мати - Катерина з дому Бурштинських.

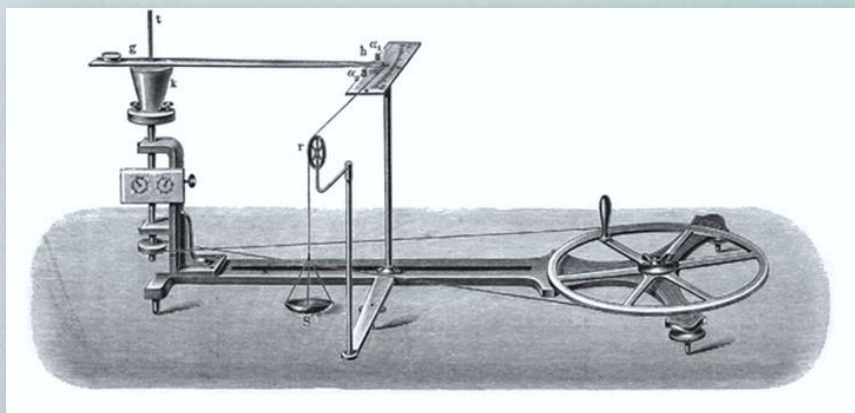
Містечко Гримайлів

Батьківський дім І.Пулюя

З відзнакою закінчив Тернопільську гімназію (1865р.), теологічний (1869р.) і філософський (1872р.) факультети Віденського університету. У 1876 році захистив докторську дисертацію та здобув ступінь доктора філософії Страсбурзького університету.

Найбільше Іван захоплювався фізикою і електромеханікою. Після семінарії навчається на фізико-математичній кафедрі філософського факультету і паралельно навідується до фізичної лабораторії віденського професора фон Лянге. Деякий час Пулюй викладав фізику, математику і механіку у Військово-морській академії, а тоді знову вступає у виш, цього разу за покликом серця – у фізичний інститут Страсбурга. Там Іван Пулюй оволодів мистецтвом видування скла, а потім допоміг опанувати те вміння юному колезі Ніколі Теслі. Після здобуття освіти Пулюй хотів працювати в Україні, та там він вважався «неблагонадійним». Тому після навчання стає викладачем Віденського університету.

Прилад Пулюя для визначення механічного еквівалента теплоти

Пулюй робить винаходи ще під час навчання. Він сконструював прилад для вимірювання механічного еквіваленту теплоти, за який отримав нагороду.

Пулюй мав десятки винаходів, збудував першу в імперії електростанцію, винайшов неонове світло. Саме у Відні він винайшов прилад, відомий нині як "лампа Пулюя". Паралельно з цим українець створив лампу розжарювання нової конструкції, яка набагато підвищувала термін її служби, й отримав на неї патент. Запатентував він також і переносний шахтарський світильник.

У середині дев'яностих – нове зацікавлення: Пулюй зосереджується на теоретичних і практичних дослідженнях Х-променів і публікує на цю тему в «Доповідях Віденської академії наук» дві статті. Він вивчає пов'язані з цими променями процеси на атомно-молекулярному рівні. Більше того: створена Пулюєм лампа давала змогу побачити ці невидимі для людського ока промені. І це було феноменальним досягненням. Але авторство у відкритті короткохвильового електромагнітного випромінювання було віддане німецькому фізику Вільгельму Конраду Рентгену, і саме це епохальне відкриття принесло йому звання першого лауреата Нобелівської премії в галузі фізики.

Однак за чотирнадцять років перед тим уже існувала «лампа Пулюя», що випромінювала такі промені. Рентген цілком міг скористатися цим винаходом, а також іншими напрацюваннями Пулюя. Загалом можемо констатувати, що Рентген і Пулюй майже одночасно відкрили існування Х-випромінювання.

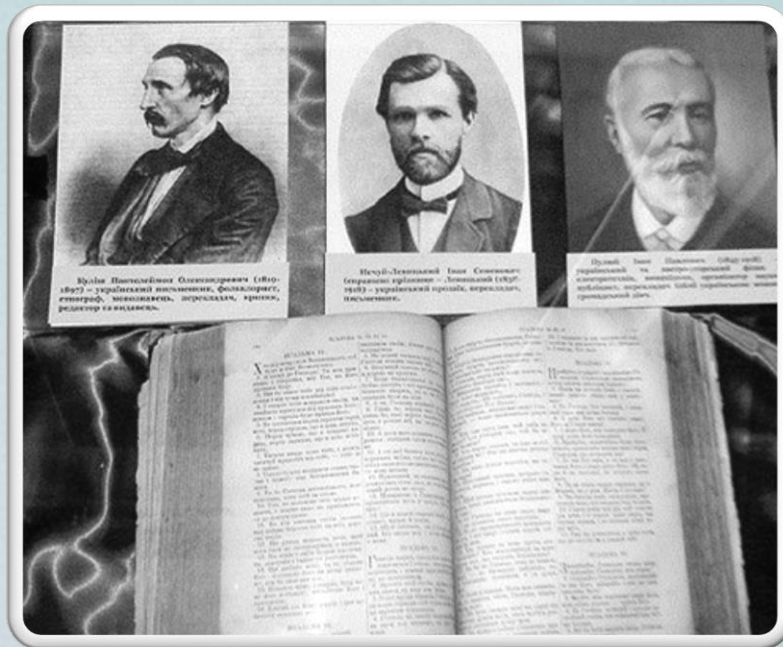
За словами Ейнштейна, європейським вченим важко було визнати українця – або, як тоді називали мешканців із заходу України, русина – тоді як за Рентгеном був увесь науковий світ, особливо – німецький.

Прикметно, що, на відміну від українського вченого, Рентген не приділяв увагу практичному використанню цього відкриття. Саме Пулюй першим виявив прояви електропровідності в газах, які зазнали Х-випромінювання. Був він, фактично, першим, хто почав використовувати ці промені в медичній діагностиці. Принаймні Пулюй першим зробив світлину всього людського скелету. Тому рентгенівські апарати справедливіше було б іменувати пулюївськими.

СЛОВО БОЖЕ - УКРАЇНЦЯМ

Іван Пулюй не став священником, як того дуже хотіли його батьки. Але він був глибоко віруючою людиною і доклав чимало зусиль, щоб донести слово Боже українцям їхньою рідною мовою. Уродженець Тернопільщини, громадянин Австро-Угорщини Іван Пулюй прислужився українській культурі. У 1869 році він долучився до перекладу Біблії українською мовою, який здійснював разом із українським істориком, письменником Пантелеймоном Кулішем.

Перекладачі були переконані: народ, що має Біблію рідною мовою, не може бути знищений; мова, якою перекладена Біблія, – безсмертна. Внаслідок їхньої співпраці, у 1871 році у Відні послідовно вийшли друком чотири канонічні Євангелія.

Іван Пулюй віддано й щиро любив Україну. Пулюй знав близько 15 мов (включно з класичними) і ніколи не втрачав зв'язку з Батьківщиною.

ПОДАЛЬША РОБОТА

У 1902 році український винахідник заснував та очолив кафедру електротехніки в Німецькій вищій технічній школі у Празі.

Крім того, у 90-х роках XIX ст. він відіграв вирішальну роль як керівник проектування та будівництва багатьох електростанцій на змінному струмі в Чехії.

Причому якість проектів та їхня реалізація були дуже високими - навіть із дотриманням екологічних вимог сучасного рівня (мешканці Праги досі використовують електроенергію, яку дає їм "Пулюєва" електростанція).

Видатний українець долучився також до запуску трамвая в Празі та розвитку телефонних мереж.

Автор близько 50 наукових і науково-популярних праць із фізики та електротехніки українською, німецькою та англійською мовами.

Іван Пулюй був дійсним і почесним членом Наукового Товариства імені Т. Шевченка, належав до когорти вчених світової слави, що формували світ двадцятого століття.

Фосфоресцентна лампа Пулюя

Празький електричний трамвай

Пам`ятна монета "Іван Пулюй"

СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ

Іван Пулюй був настільки захоплений своєю роботою – як винахідницькою, так і викладацькою, що він не мав часу на пошук супутниці життя за межами кола його спілкування. Іван Павлович довго тягнув із одруженням, а 1884 року, на порозі 40-річчя, одружився зі своєю студенткою Катериною-Йосифою-Марією Стозіцькою. Можна сказати, що вона теж внесла вагомий внесок у винахід X-променів – її розкішне і міцне волосся Пулюй використовував у своїх трубках як нитки розжарювання.

Іван Пулюй із дружиною Катериною та дітьми

В патріотичному українському дусі виховав він разом з дружиною і своїх дітей. У подружжя народилося 15 дітей, з яких до зрілого віку дожили шестеро - троє доньок (Наталка, Ольга й Марія) і троє синів (Олександр, Юрій та Павло).

Вдома його діти спілкувалися з татом лише українською, з матір'ю – німецькою. За відсутності в Празі української школи подружжя Пулюїв наймали для дітей вчителів української мови. Учений жартома називав свою родину маленькою "державою", в якій він із радістю виконував функції "міністра освіти, фінансів і внутрішніх справ".

Дочки Пулюя стали вчительками, що до синів, то достеменно відомо, що Павло зробив кар'єру лікаря, а Юрій та Олександр здобули технічну освіту. Про те, як склалося життя Юрія, невідомо, а Олександр під час Другої світової війни воював у лавах УПА, а потім – під ім'ям Ганс Пулюй – став відомим в Австрії кінопродюсером.

Старша донька Наталя була дружиною композитора Василя Барвінського і за сталінської доби відбула 10 років заслання в Потьмі Мордовської АРСР.

«Мальвазінки» - Прага

Пам`ятник І.Пулюю
Гримайлів

Тернопільський національний
технічний університет імені
Івана Пулюя

Помер видатний вчений та громадсько-культурний діяч Іван Пулюй 31 січня 1918 року у Празі, де і похований.

Життя Івана Пулюя пройшло в основному за межами України. Але помислами і добрими справами він залишався серед свого народу, співпереживав за його долю, підносив його велич. Сьогодні ім'я вченого світової слави Івана Пулюя назавжди повертається із забуття, як символ інтелектуальної могутності українського народу і орієнтир майбутніх звершень нашої держави.

*«Електротехніка близька й дорога
моєму серцю, але ще ближчі й дорожчі
— наша мова, література, доля нашого
народу», — говорив Пулюй*

Нині іменем видатного українського вченого названо заклад вищої освіти - Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.

На його честь названи вулиці у Львові, Києві, Вінниці, Івано-Франківську та Дніпрі.

ЦИФРОВИЙ МУЗЕЙ ПУЛЮЯ

З 2010 року в Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя діє кімната-музей, присвячена життю і діяльності видатного українського вченого та громадсько-політичного діяча, чиє ім'я з гордістю носить університет.

У 2020 році, коли пандемія поставила під загрозу традиційні форми спілкування а інтернет-технології стали новим обличчям освіти, в ТНТУ було започатковано віртуальну експозицію кімнати-музею Івана Пулюя.

Відтепер є можливість відвідати музей та ознайомитися з його експозицією віддалено, використовуючи 3D тур, доступний через мережу інтернет, а також відвідати “віртуальну лабораторію Пулюя”, де побачити його винаходи і навіть їх роботу.

ДОБІРКА ПОСИЛАНЬ

Козирський В. Сповнене праці життя: [Біографія та наукова діяльність видатного українського вченого-фізика І.П.Пуллюя. Є портрет, фото пам'ятника] / В. Козирський, О. Рокіцький, В. Шендеровський // Вісник Національної академії наук України. – 2005. – № 2. – С. 56-59.

Зуб'юк Ю. П. Електротехнік Іван Пулюй і його українські терміни електрики / Ю. П. Зуб'юк // Енергетика та електрифікація. – 2018. – № 10 (420). – С. 2-8.

Кралюк П. Іван Пулюй: фізик, теолог, патріот / П. Кралюк // Психологія і суспільство. – 2020. – № 2 (80). – С. 5-12

https://zaxid.net/ivan_pulyuy_vinahidnik_x_promeniv_biografiya_dosyagnennya_fakti_n1579250

Іван Пулюй, винахідник Х-променів

<https://msmb.org.ua/biblioressursi/bibliografiya/osobistosti/ivan-pulyuy/>

«Іван Пулюй – вчений і патріот»

<https://www.youtube.com/watch?v=AxeAeG1Kc2E> Пулюй чи Рентген - хто першим винайшов Х-промені? Ранок на Суспільном

<https://puluj-museum.tntu.edu.ua/>•Віртуальна експозиція кімнати-музею Івана Пулюя

https://www.youtube.com/watch?v=2LrEe5lygNA&embeds_referring_euri=https%2F53A%252F%252Fpuluj-museum.tntu.edu.ua%252F Відеоекскурсія по музею І.Пулюя